

ДЕТЕРМІНАНТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТКУ ЛАНЦЮГІВ ПОСТАВОК ТОВАРІВ ПОВСЯКДЕННОГО ПОПИТУ

В сучасних ринкових умовах на результативність ланцюгів поставок найбільшою мірою впливають постійні зміни, які мають місце на ринку товарів повсякденного попиту. До детермінант функціонування та розвитку ланцюгів поставок слід віднести: потужність ланцюга поставок вцілому і його ланок зокрема, щільність або кількість одиниць (транспортні засоби, палети, товари, виражені в натуральних величинах тощо) у всьому ланцюгу поставок, швидкість товаропотоку, час руху товару вздовж всього ланцюга, і кожної ланки зокрема, рівень сервісу, що надається кінцевому споживачеві, еластичність або здатність адаптуватися до змін, викликаних внутрішніми і зовнішніми факторами, витрати експлуатації мережі [1, 2].

Засадами удосконалення процесів в ланцюгу поставок є постійний моніторинг показників його результативності. До основних детермінантів, які необхідно відслідковувати слід віднести:

1. Якість, яка визначається, насамперед, рівнем досконалості продукту або послуги, набором функцій і характеристик продукту або послуги, дотриманням специфікації, відсутністю дефектів, здатністю задовольнити конкретні потреби клієнта.
2. Структура витрат, поділених за економічним змістом.
3. Час, який вимірюється такими категоріями як швидкість і надійність поставки.
4. Еластичність щодо вимог клієнтів.

Ці критерії досконалості - якість, час, витрати, еластичність можна використати для вимірювання рівня інтеграції ланцюга поставок (табл. 1).

Таблиця 1

Критерії досконалості залежно від ступеня інтеграції в ланцюгу поставок

№ з/п	Специфікація	Рівень I	Рівень II	Рівень III
1	2	3	4	5
1.	Внутрішні і зовнішні клієнти	• трактування кожної транзакції по факту.	• рівне відношення до всіх клієнтів; • досягнення внутрішніх цілей; • моніторинг очікувань клієнтів.	• виконання / домінування вимог клієнта; • надання диференційованих послуг;

2.	Довготерміно ве планування	фрагментарне планування; концентрація на бюджеті конкретного відділу.	філософія MRP; вужький діапазон (наприклад, виробництво); розподіл ресурсів.	ланцюг поставок; інтегрована додана вартість; інтегровані системи і процедури (наприклад, MRP, DRP).
3.	Попит	не гнучка виробнича програма; приймаються до уваги старі вимоги ринку; постачання зі складу.	вирішенню проблем передуює поєднання планового виробництва і короткострокової перспективи.	негайне задоволення потреб клієнтів; врахування короткострокових потреб; верифікація ринкових потреб.
4.	Дії	поточні; розподільчі (кожна транзакція).	періодичні; (наприклад, квартальний період); на основі бюджету.	інтеграція продажів; часова безперервність; асекураційне планування.
5.	Управління ресурсами	відсутність контролю над ресурсами; відсутній список; обмежені можливості.	централізоване планування ресурсами; адаптація до місцевих умов; контроль.	повний список ресурсів; планування на потреби ринку; оптимізація використання ресурсів з врахуванням доданої вартості.
6.	Виконання замовлень	основні функції; виключно фінансова інтеграція.	співпраця зі складськими підприємствами; непрямий зв'язок з плануванням виробництва.	безпосередній зв'язок з плануванням виробництва; децентралізоване планування.

7.	Співпраця з постачальниками товарів і послуг	• спонтанність; • кризові ситуації; • антагонізм.	• керована витратами; • численні джерела; • невідповідність між зусиллями і результатами.	• співробітництво; • результати; • спільне вдосконалення.
8.	Ефективність	• великі зусилля; • відсутність системи безперервного контролю.	• вимірювальні інструменти; • постійне, централізоване управління.	• невеликі зусилля; • стандартні процедури.
9.	Організація праці	• численні Ієрархії; • чітко визначений поділ обов'язків.	• обмежена заангажованість праці; • подвійний контроль; • неформальна співпраця на різних рівнях.	• відповідальність; • спільні цілі / винагороди; • формальна співпраця на різних рівнях.
10.	Потік інформації	• мало або відсутність; • брак аналізу.	• неповні дані; • неповний аналіз; • звіт про результати фінансової діяльності.	• операційні дані; • легкий доступ; • гнучкість; • точність і узгодженість.
11.	Інформаційні системи	• головний комп'ютер з віддаленим доступом; • обмежена здатність on-line; • надлишкові дані.	• насамперед стандартне програмне забезпечення; • повторна інформація в базі даних; • надмірність даних; • доступ в Інтернет.	• інтеграція в ланцюгу поставок; • WAN, EDI; • архітектура клієнт / сервер; • реляційна база даних.

Джерело: на підставі [3, с. 146-148]

На підставі критеріїв системності можна виділити три детермінанти еластичності ланцюга поставок, а саме:

- рівень універсальності або співвідношення між універсальністю та унікальністю кадрів, процесів та функцій;

- достатність запасів, потужностей, ресурсів тощо;
- адаптивність за рахунок моніторингування, передбачення.

Перша детермінанта визначається як можливість ланцюга поставок знаходитись в певному стані, кожний із яких визначається системою ресурсів і процесів, функцій, організаційних структур тощо. Друга детермінанта визначається можливістю реалізації різних етапів альтернативними рішеннями, структурою матеріальних і нематеріальних ресурсів. Достатність потужностей визначає ефективність системи таким чином, що відмова одного з елементів (наявність власних коштів у режимі реального часу або наявність підтримки зовнішніми ресурсами в найкоротший термін) не означає відмови всієї системи. Третя детермінанта означає розпізнавання слабких сигналів середовища з метою прогнозування майбутнього стану на ринку.

Таким чином визначена категорія еластичності є не тільки способом вирішення поточних проблем організації, а й через активну адаптацію дозволяє передбачати майбутні зміни (швидше, ніж конкуренти) і виключити ті, які можуть загрожувати існуванню організації.

Еластичність організації може бути виміряна загальновідомими способами вивчення її рівня. Наприклад, можна використати методи порівняльного аналізу DEA (анг.: Data Envelopment Analysis), які дозволяють визначити ефективність ланцюга поставок в рамках ідентифікації процесу переходу елементів входу в систему у вихідні компоненти з врахуванням таких параметрів як гнучкість, ефективність і результативність. Введена релятивна міра дозволяє визначити, який рівень еластичності досягається в ланцюгу поставок, але не в абсолютному значенні, а в порівнянні з іншим ланцюгом поставок в галузі. Порівняння з аналогічними відносинами «надавач - клієнт» дозволяє збільшити рівень оцінювання.

В сучасних ланцюгах товарів повсякденного попиту виробляється широкий спектр різних продуктів, які доставляються багатьом клієнтам, тому можуть виникнути труднощі з координацією та обміном інформацією. Причинами недостатньої координації в ланцюгу поставок, насамперед, можуть бути суперечливі цілі в різних ланках ланцюга поставок, кожна з яких має іншого власника і прагне максимізувати власний прибуток. Другою причиною може виступати спотворення інформації, яка протікає між ланками ланцюга поставок, а також те, що ланки ланцюга поставок не діляться повною інформацією одна з одною.

Важливим є вибір операційної стратегії в ланцюгу поставок, на який безпосередній вплив мають продукт, поточний стан, вибрані мета та цілі діяльності, зміни в попиті на ринку тощо. Виділяють два основних типи операційних стратегій: ефективні і реактивні (гнучкі). До першого типу

відносять стратегії постійного вдосконалення як продукту, так і процесів (Lean, Six Sigma, TOC), а до другого - стратегії Agile і QR (стратегії еластичних і швидких реакцій у відповідь на зміни продукту, ринку, потреб клієнтів тощо). Часто саме в ланцюгу поставок слід використовувати змішані стратегії, для яких характерним є використання Lean вище від так званої «точки розподілу» ODP (анг.: Order Decoupling Point) і гнучких стратегій внизу ланцюга поставок [3].

Використання еластичних стратегій в ланцюгу поставок товарів повсякденного попиту має свої особливості, що передбачає створення точки розподілу ODR в ланці збуту продукції, в якій посилюється стратегічна роль логістичного оператора і здійснюється ним управління доповненнями до товару через реалізацію таких функцій і завдань: відкритість до змін; надання клієнтам можливості вносити додаткові характеристики до продукту в процесі його розробки; передбачення потреб ринку; забезпечення еластичності процесів, здатності приймати ризики, використання в разі потреби можливостей віртуального підприємства тощо.

Таблиця 2

Порівняння ланцюгів поставок Lean і Agile

Характеристики	Lean	Agile
Мета	Задоволення потреб кінцевих клієнтів Заспокоєння попиту з найнижчими витратами	Задоволення диференційованих потреб кінцевих клієнтів
Критерії конкурентоспроможності	Дешевше, швидше, краще	Дешевше, швидше, краще + швидке впровадження інновацій у розроблення ринковозрілого продукту
Стратегія розроблення продукту	Максимізація діяльності при мінімальних витратах на продукт	Використання модульного підходу для урізноманітнення готового продукту
Інноваційна стратегія	Інноваційні процеси, виробництво скероване на зниження витрат	Інновації процесів і продукту, які орієнтовані на реакційну здатність і створення нового продукту і потреб

Стратегія виробництва	Низькі витрати через еластичність їх перерозподілу, високий рівень використання виробничих можливостей	Підтримка еластичності і здатності швидко відповідати на несподіваний попит
Стратегія ціноутворення	Низька маржа, бо ціна є основним чинником конкурентоспроможності і здобування (утримання) клієнта	Достатньо висока маржа, бо ціна не є основним чинником конкурентоспроможності і здобування (утримання) клієнта
Стратегія запасів	Мінімізація запасів для зниження витрат	Утримання буферних запасів з метою заспокоєння непередбачуваного попиту
Стратегія часу реалізації	Безперервне зниження, але не спричиняє підвищення витрат	Різке зниження часу реалізації, навіть якщо це вимагає значних витрат
Стратегія постачання	Вибір базується на витратах і якості	Вибір базується на швидкості, еластичності і якості
Стратегія транспортування	Вирішальним є варіант низьких витрат	Вирішальним є варіант швидкої і гнучкої поставки

Джерело: на підставі [3; 4, с. 132-152]

Зниження купівельної спроможності населення України, закриття російського ринку збуту для багатьох вітчизняних товарів, у тому числі галузі FMCG, посилює конкуренцію серед українських виробників, а боротьба за виживання ставить перед вітчизняними підприємствами нові виклики, як перед виробниками, так і логічними операторами. Виробник змушений використовувати переважно операційні стратегії Lean, а логістичний оператор - еластичні стратегії, що дозволяє ланцюгу поставок отримати вищий рівень конкурентоздатності. Актуалізується передача на аутсорсинг функцій, пов'язаних зі збутом і просуванням товару на ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крикавський С.В. Економіка логістики: навч. посібник / С.В. Крикавський, О.А. Похильченко, Н.В. Чернописька та ін.; за заг. ред. С.В. Крикавського, О.А. Похильченко. - Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. - 640 с.
2. Крикавський С.В. Логістичне управління: Підручник / С.В. Крикавський. - Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2005. - 684 с.
3. Maciejewic J. Integracja łańcucha dostaw - etapy doskonalenia procesu, Materiały Konferencji «Zintegrowany łańcuch dostaw», SGH, Warszawa 1997, s. 146-148.
4. Przedsiębiorstwo Agile [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.log24.pl/artykuly/przedsiębiorstwo-agile,1464>.